

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTĂ TEATRALĂ ȘI
CINEMATOGRAFICĂ „I.L.CARAGIALE” BUCUREȘTI

REZUMAT

TEZĂ DE DOCTORAT

CONCEPTUL DE *ART-RESEARCH* ÎN ARTELE
SPECTACOLULUI – PERSPECTIVE ÎN MANAGEMENTUL
CERCETĂRII

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT:

Prof. univ. dr. habil. BOUREANU Alexandru

DOCTORAND:

VASILESCU Răzvan-Ioan

REZUMAT

TEZĂ DE DOCTORAT

CONCEPTUL DE *ART-RESEARCH* ÎN ARTELE SPECTACOLULUI – PERSPECTIVE ÎN MANAGEMENTUL CERCETĂRII

CUVINTE CHEIE

Art-research / cercetare în domeniul artistic, cercetarea artistică, *art-based research* / cercetarea bazată pe artă, disciplinarități multiple, interdisciplinaritate, designul cercetării și managementul proiectelor de cercetare în artele spectacolului,

Introducere

1. Definiții și delimitări conceptuale; cadre de analiză / 22

1.1. Cunoașterea comună și cunoașterea științifică; cunoașterea rațională / 22

1.1.1. Cunoașterea comună și cunoașterea științifică / 22

1.1.2. Cunoașterea rațională / 25

1.2. Paradigme sau abordări conceptuale ale cunoașterii / 28

1.2.1. Progresul ca rezultat practic al unor abordări paradigmatică / 31

1.2.2. De la progresul, adevăr, justificare la perspective relevate în cunoașterea artistică / 34

1.2.3. Realismul critic / 40

1.2.4. Conceptul de *literatura minoră* ca sursă de cunoaștere / 42

1.3. Cercetarea ca modalitate de cunoaștere – forme și cerințe / 47

1.3.1. Cunoașterea *despre* și cunoașterea *cum* / 48

1.3.2. Relația știință – adevăr – cunoaștere – cercetare – artă / 50

1.3.3. Cercetarea ca sursă de cunoaștere / 53

1.4. Cercetarea și dezvoltarea experimentală – domenii și caracteristici / 54

1.4.1. Forme ale cercetării și dezvoltării experimentale în funcție de nivelul de profunzime (A) / 55

1.4.2. Domeniile cercetării, structurate în funcție de criteriile de sistematizare (B) / 57

1.4.3. Cercetare – inovare - dezvoltare de produs – design / 59

1.4.4. Cercetare empirică (*Empirical Research*) versus Cercetare fundamentată pe dovezi (*Evidence-based Research*); *Research-based Art* versus *Evidence-based Art* / 61

2. Disciplinarități multiple: uni-, multi-, inter- și trans- / 63

2.1. Diferențe și funcționalități între domeniile clasice ale cunoașterii; conflicte, disfuncționalități și soluții cooperante / 63

2.1.1. Științele naturale, sociale și domeniul umanist – bariere de comunicare / 63

2.1.2. Structuri mentale și argumentative specifice / 68

2.1.3. Patru sfaturi într-o mai bună înțelegere a celor trei culturi de către marele public / 75

2.1.4. Teza cognițiilor limitate și funcția cloșcă a politicii publice / 76

2.2. Curentul *mainstream* – situația de fapt și tendințe; implicații asupra domeniilor Științelor Umaniste&Arte / 77

2.2.1. Misiunea universităților și capcana beneficiilor imediate ale curentului *mainstream* – situația de fapt / 77

2.2.2. Tendințe actuale societale – viitorul *mainstream* academic; firescul interdisciplinarității ca sursă de schimbare și soluție actuală alternativă pentru marea cercetare / 82

2.2.3. Declinul domeniului *humanities&arts* în favoarea *științelor exacte* – interdisciplinaritatea ca driver al renașterii / 85

2.3. Soluția interdisciplinarității în educație și cercetare / 87

2.3.1. Interdisciplinaritatea și Cercetarea în domeniul artistic (*Art-Research*) în cadrul academic / 87

2.3.2. Disciplinarități multiple – semnificații și înțelesuri (lămuriri terminologice) / 89

2.3.3. Direcții de dezvoltare ale interdisciplinarității / 91

2.3.4. Tipuri de cercetare interdisciplinară; caracteristici ale cercetării interdisciplinare – repere în domeniul artistic / 93

2.3.5. Cadrul interdisciplinar (studiile interdisciplinare) – soluție pentru două probleme ale mediului academic: limitele epistemice ale disciplinelor și cadrul organizațional depășit (atât în raport cu nevoile societății cât și cu nevoile epistemice) / 95

2.3.6. Critica proiectelor de cercetare interdisciplinare – riscuri și soluții din perspectiva managementului de proiect (echipa, impact, captura disciplinară, noul *mainstream*, efectul pervers) / 105

3. Conceptul de *Art-Research* – cercetarea în domeniul artistic / 112

3.1. Considerații introductive / 112

3.1.1. De la formă la fond - Doctoratul și *Art-Research* / 113

3.1.2. Conceptul de *Art-Research* în literatura de specialitate / 114

3.1.3. *Art-Research - Intrinsic Art-Research și Extrinsic Art-Research* / 115

3.2. Analiza chiasmului lui Florian Dombois / 116

3.3. Definiții și delimitări conceptuale / 121

3.3.1. *Research through Art / Artistic Research / Art based Research / Performative social science / Practice-based Research / Practice-led Research* / 121

3.3.2. Practica drept cercetare (*Practice as Research*) / Practica bazată pe cercetare (*Research-based-Practice*) / Practica ghidată de cercetare (*Research-led-Practice*) / 124

- 3.3.3. Cercetarea artistică / Cercetarea bazată pe artă - *ABR (AbR) / PSS / 125*
- 3.4. Arta performativă, estetica relațională / arta socială și *AbR* – repere filosofice / 127
- 3.5. Dezbaterile din literatura de specialitate asupra rolului practicii artistice în cunoașterea artistică (*practice as research* versus *practice-led research*) / 131
 - 3.5.1. Procesul artistic ca metodă artistică creativă de cunoaștere; juxtapuneri / 131
 - 3.5.2. Critica cercetării în domeniul artistic / 139
 - 3.5.3. Documentare versus cercetare / 146
 - 3.5.4. Procesul artistic ca sursă de cunoaștere independentă de procesul de cercetare / 147
- 3.6. Când este designul cercetare? O perspectivă din 1993 asupra cercetării din domeniul artistic apud Christopher Frayling / 150
- 3.7. Categoriile și abordări metodologice în cercetarea artistică / 153
 - 3.7.1. Analiza tezelor de doctorat din Marea Britanie în baza modelului Frayling actualizat - perspectiva lui Judith Mottram / 153
 - 3.7.2. O propunere de încadrare a cercetării în domeniul artistic / 156

4. Perspective asupra managementului și analizei proiectelor de cercetare din domeniul artelor spectacolului / 167

- 4.1. Cadrul teoretic de analiză în domeniul managementului proiectelor de cercetare / 169
 - 4.1.1. Cadrul general. Definiții și delimitări conceptuale / 169
 - 4.1.2. Categoriile de proiecte de cercetare artistică (cu aplicații particulare în artele spectacolului); cadrul de desfășurare / 175
 - 4.1.3. Caracteristicile unui proiect de cercetare - declinații pentru proiectul de cercetare în domeniul artelor spectacolului / 176
 - 4.1.4. Procesul de cristalizare – de la metodă artistică la metodă de cercetare și proiect / 181
 - 4.1.5. Măsurarea impactului cercetării în domeniul artistic (*Art-Research*) / 187

4.1.5.1. Falsa problemă a măsurării impactului practicii ca cercetare – practica profesională / 187

4.1.5.2. Cum distingem practica academică de zi cu zi de cercetarea și dezvoltarea experimentală? Când este un proiect de cercetare? / 188

4.1.5.3. Măsurarea cercetării și dezvoltării experimentale din total activitate la nivelul unităților academice – instrumente, categorii de indicatori și coeficienți / 189

4.2. Designul cercetării / 196

4.2.1. Considerații introductive – schema cadru / 196

4.2.2. Definiții și delimitări conceptuale specifice pentru un design de cercetare – schema logică / 197

4.2.3. Etape de realizare a unui design de cercetare care folosește metode mixte – cadre de analiză (Instrumentul 1 și Instrumentul 2) / 199

4.2.4. Standardele de raportare a studiilor de implementare: Grila StaRI / 206

5. Aplicații practice / 208

5.1. Studiu de caz – UNATC, CINETic, Lab 6 - LDCAPEI, STAD – WP5 – SEM / 208

5.2. Cercetare ad-hoc - Analiza lucrărilor de doctorat din România din domeniile artele spectacolului și cinematografie și media / 218

Concluzii / 239

Bibliografie / 273

Listă acronime / 281

Anexe / 283

Introducere

Tema lucrării

Lucrarea de față urmărește să lămurească înțelesurile conceptului de *Art-Research lato sensu*, ca cercetare în domeniul artistic și *stricto sensu*, ca cercetare artistică bazată pe metode de cercetare specifice domeniului, să încadreze dezbaterile din literatura de specialitate privind cercetarea în domeniul artistic în cadrul abordărilor filosofice și teoretice relevante, să ofere o viziune de management și analiză a proiectelor de cercetare din domeniul artelor spectacolului și, din aceste perspective, să evalueze gradul de cristalizare a cercetării artistice din România prin analiza lucrărilor de doctorat din domeniile Teatru și Artele Spectacolului și Cinematografie și Media din intervalul temporal 2016-2019.

Întrebările cheie de cercetare și întrebările subsecvente

1. Care este semnificația conceptului de *Art-Research* în cadrul domeniului de cunoaștere umanist&arte, în general și în cadrul artelor spectacolului, în particular; unde se încadrează curentul Art-Research la nivel paradigmatic, teoretic și metodologic?

1.1. Care au fost condițiile de apariție ale conceptului și curentului Art-Research? Care sunt genul proxim și diferența specifică?

1.2. Care este contribuția cercetării artistice (cu aplecare spre speța artele spectacolului) la dezideratul ideii de progres privind cel mai bun bine posibil pentru cât mai mulți oameni? Este cercetarea artistică o sursă de cunoaștere? De ce avem nevoie de cercetare în domeniul artistic, în general și în artele spectacolului, în particular?

1.3. Care este cadrul optim de dezvoltare a cercetării din domeniul artistic (artele spectacolului, în particular)? Este abordarea interdisciplinară în educație și cercetare o soluție pentru cristalizarea domeniului și pentru stimularea cercetării științifice dincolo de curentul *mainstream*?

1.4. Care este stadiu actual al dezbaterii privind cercetarea din domeniul artistic în literatura de specialitate? Cum distingem între cercetare în domeniul artistic și abordare metodologică artistică? Care sunt nivelurile de profunzime și sistematizare? Ce categorii de cercetare în domeniul artistic putem identifica în literatura de specialitate?

2. Care sunt trăsăturile specifice, interdependențele și abordările optime pentru designul cercetării și managementul proiectelor de cercetare în cadrul domeniului de cunoaștere umanist&arte, în general și în cadrul artelor spectacolului, în particular?

3. Care este gradul de cristalizare a cercetării artistice din România în domeniile Teatru și Artele Spectacolului și Cinematografie și Media?

3.1. În ce măsură sunt folosite metodele artistice în realizarea lucrărilor de doctorat din domeniu; prin urmare în ce măsură există Cercetare Artistică?

3.2. Care este gradul de cristalizare a domeniului de cercetare artistică? – un criteriu reprezentativ fiind măsura în care sunt folosite metode de cercetare specifice.

3.3. În ce măsură este prezent performance-ul ca metodă sau ca și formă de cercetare în sine? În ce măsură există binomul: performance – exegeză?

3.4. În ce măsură au lucrările de doctorat analizate o componentă practică dezvoltată? În ce măsură este aceasta redusă la studii de caz? În ce măsură sunt studii de caz „despre” sau sunt realizate ad-hoc?

3.5. Care este prevalența lucrărilor interdisciplinare?

3.6. Unitate sau diversitate în abordarea școlilor doctorale?

3.7. Sunt lucrările analizate o oglindă reală a domeniului? Sunt ele reprezentative?

3.8. Ce, cum și în ce măsură poate fi îmbunătățit într-o lucrare doctorală din domeniul artistic (ca tematică și structură abordată)?

3.9. Există excelență și fără practică? - cercetarea „despre” și cercetare „cum” reflectată în lucrările de doctorat din domeniul artistic vizat.

Întrebarea 3 de cercetare și întrebările subsecvente au fost transformate în alternative ipotetice (ipoteza de lucru și ipoteza de nul), având în vedere că metoda aleasă pentru a răspunde la acestea, conform obiectivului specific de cercetare 5 (OS5), presupune și metode cantitative, ceea ce permite falsificabilitatea ipotezei de nul:

1.Cercetarea Artistică este preponderent interdisciplinară. Ipoteza de nul: Lucrările de cercetare artistică sunt preponderant circumscrise domeniului; Criteriu determinant: corelația între categoria de cercetare și gradul de interdisciplinaritate.

2.În măsura în care folosirea metodelor proprii de cercetare domeniului este un criteriu semnificativ pentru stabilirea gradului de cristalizare a cercetării dintr-un domeniu dat, domeniul cercetării artistice este unul aflat în stadiu incipient de dezvoltare. Ipoteza de nul: majoritatea lucrărilor de doctorat în domeniul vizat folosesc metode de cercetare specifice. Criteriu determinant: frecvența de apariție a metodelor proprii cercetării artistice.

3.Lucrările de doctorat în domeniul artistic vizat sunt preponderant teoretice sau componenta practică este redusă la studii de caz, preponderant povestite (cercetarea despre). Ipoteza de nul: majoritatea lorarilor de doctorat din domeniul artistic vizat prezintă cercetări ad-hoc. Criteriu determinant: frecvența de încadrare în funcție de tipul lucrării.

4.Există o uniformitate în abordarea școlilor doctorale în privința formei structurate a lucrărilor de doctorat. Ipoteza de nul: nu există diferențe semnificative în prevalența caracterului și / sau a formei accentuat structurate a lucrărilor de doctorat. Criteriu determinant: instrument B, profil dihotomic lucrări de doctorat cu un caracter științific / structurat (din punct de vedere al formei) mai articulat / accentuat versus mai difuz.

Argument – importanța problemei pentru domeniu și impactul social

Cercetare în domeniul artistic (inclusiv în artele spectacolului) este într-un stadiu emergent la nivel internațional, implicit și în România. Ideea tezei a plecat de la necesitățile domeniului cunoașterii artistice, respectiv de la constatarea stării emergente a cercetării în domeniul artistic. Orice domeniu aflat în proces de cristalizare se confruntă cu dezbateri vii și perspective diferite în literatura de specialitate, de multe ori direcțiile viitoare de acțiune fiind neclare din cauza suprapunerilor conceptuale și terminologice și a falselor probleme ce sunt inerente într-un proces de schimbare accelerată. Prezenta lucrare și-a propus să ajute la dezvoltarea domeniului printr-o încercare de sistematizare și structurare a acestuia operaționalizată prin lămurirea unor concepte cheie și identificarea parcursului de cristalizare a domeniului, integrarea acestora dintr-o perspectivă a disciplinarităților multiple (multi-, inter, trans-), analizarea situației de fapt la nivel național (studiu privind lucrările de doctorat din domeniile Teatru și Artele Spectacolului și Cinematografie și Media) și oferirea unui cadru de dezvoltare, design și management a proiectelor de cercetare în artele spectacolului (exemplificat printr-un studiu de caz). Utilitatea tezei privește specialiștii domeniului precum și tinerii cercetători / asistenți de cercetare care intenționează să realizeze o cercetare în domeniul artistic / artele spectacolului și care o pot utiliza ca un îndrumar; impactul social potențial al acesteia este reprezentat de creșterea implicării profesioniștilor domeniului în cercetarea artistică, ceea ce va conduce la o revigorare a cercetării științifice în ansamblu, dincolo de curentul *mainstream*, *above state of the art*.

Obiective de cercetare

Obiectivul specific 1 (OS1). Stabilirea cadrului larg de analiză în care se integrează domeniul cunoașterii artistice prin identificarea perspectivelor filosofice dominante și a abordărilor teoretice și argumentative relevante în cunoaștere, precum și a nivelurilor de profunzime și sistematizare a cunoașterii științifice

Obiectivul specific 2 (OS2). Identificarea barierelor de comunicare la nivelul celor trei mari domenii ale cunoașterii (științele naturale, științele sociale, domeniul umanist&arte), analiza situației de fapt din cercetarea științifică academică și identificarea potențialului cercetării artistice

Obiectivul specific 3 (OS3). Realizarea unei propuneri de structurare a cercetării în domeniul artistic / *Art-Research* (și a artelor spectacolului în particular) – definiții și delimitări conceptuale

Obiectivul specific 4 (OS4). Identificarea cadrului optim de dezvoltare și propunerea unei forme propice de sistematizare și cristalizare a domeniului cercetării artistice, în general și a artelor spectacolului, în particular – realizarea unui studiu de caz care să exemplifice implementarea principiilor de management și design al cercetării în proiecte de cercetare artistice / interdisciplinare (cadrul interdisciplinar, forma proiect de cercetare)

Obiectivul specific 5 (OS5). Realizarea unui studiu cantitativ și calitativ asupra gradului de cristalizare a cercetării artistice din România în domeniile Teatru și Artele Spectacolului și Cinematografie și Media prin analizarea a 128 de lucrări de doctorat.

Abordarea metodologică

În vederea îndeplinirii obiectivelor cercetării, a fost aleasă o **abordarea metodologică holistică și integrativă**; astfel, s-a urmărit analizarea problemelor identificate din perspective diferite și cuprinzătoare, utilizând metode de cercetare specifice, selectate în funcție de criteriile eficiență și eficacitate raportate la rezultate potențiale posibile pentru fiecare întrebare de cercetare.

Perspectiva filosofică

Paradigma care guvernează lucrarea este de sorginte relativistă, două fiind ideile principale ale perspectivei filosofice: că nu există un adevăr universal valabil și că experiențele, judecățile morale, pretențiile de cunoaștere etc. pot fi înțelese doar prin raportare la un referent (extern) precum limbaje și practici sociale și culturale specifice.¹

Lentila teoretică de analiză

Cadrele teoretice de analiză folosite în vederea atingerii obiectivelor de cercetare și pentru nuanțarea abordării paradigmatică sunt următoarele:

1. Teoria revoluțiilor științifice concepută de Thomas Kuhn² referitoare la ciclicitatea și limitele progresului în interiorul paradigmei dominante și soluția evoluției prin saltul paradigmatic, prin intermediul unei abordări revoluționare în cunoaștere care să schimbe paradigma dominantă (cadrele de referință).

2. Teoria culturilor, limbajelor și modalităților de gândire diferite pentru cele trei domenii mari ale cunoașterii, științele naturale, științele sociale și domeniul umanist & arte dezvoltată de Jerome Kagan³ care arată că starea de bine necesită o stare de echilibru, iar domeniul cunoașterii este dominat și dezechilibrat de științele naturale, ceea ce limitează și plafonează rezultatele cercetării la curentul *mainstream* și soluția abordării interdisciplinare (unde se integrează și cercetare din domeniul artistic ce are un potențial ridicat de a provoca insight-uri creatoare și de a genera imaginea unor noi posibilități – deci un posibil factor de schimbare paradigmatică).

¹ Lisa M. Given, (coord.), *et. alli, The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods*, Sage Publications, 2008, p. 750 (trad. autor)

² Thomas Kuhn, *Structura revoluțiilor științifice*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976

³ Jerome Kagan, *The Three Cultures: Natural Sciences, Social Sciences, and the Humanities in the 21st Century*, Cambridge University Press, 2009 (trad. autor)

3. Teoria disciplinarităților multiple, termenul generic propus de Bernard Choi după un *review* sistematic al literaturii de specialitate,⁴ care se referă la multidisciplinaritate, interdisciplinaritate și transdisciplinaritate, relațiile între acestea și procesul de cristalizare și disoluție a disciplinelor.

Metode, tehnici și instrumente de cercetare

Au fost folosite metode mixte de cercetare pentru a răspunde la întrebările și ipotezele de cercetare, așa cum au fost ele operaționalizate prin obiectivele de cercetare.

Pentru realizarea OS1 a fost folosită metoda analizei literaturii de specialitate din domeniu – metodă calitativă, fără criterii sistematice de căutare, cu intenția de a identifica cadrele largi de analiză, având rol introductiv pentru prezenta cercetare.

Pentru realizarea OS2, OS3 și OS4 a fost folosită metoda Analizei Integrative / Integrative Review cu intenția de a sintetiza literatura de specialitate și de a dezvolta noi perspective. Analiza integrativă a literaturii de specialitate este o metodă calitativă, care nu se bazează pe o strategie de căutare sistematică a datelor și care combină idei din domenii diferite cu intenția de a crea noi cadre de analiză printr-o abordare critică a ideilor pre-existente. „Acest tip de analiză are deseori nevoie de o colectare mai creativă a datelor, scopul fiind, de regulă, nu să acopere toate articolele publicate vreodată pe o anumită temă ci, mai degrabă, de a combina perspective și insight-uri din domenii diferite sau tradiții diferite de cercetare”⁵. **Pentru colectarea articolelor științifice reprezentative**, a fost realizată o căutare în baza de date Cambridge (care era open acces la vremea respectivă, în pandemie), precum și pe google scholar după cuvintele cheie: art research, art-based research, artistic research & performance, interdisciplinarity in art, practice-based, practice led research, fiind identificate peste 100 de lucrări din care au fost selectate și citate cele direct relevante; la acestea s-au adăugat lucrările seniorilor consacrați ai domeniului.

În cadrul OS3 s-au folosit și tehnicile de analiză retorică (analiza de chiasm), precum și tehnica analizei pe baza sistemului de comunicare informatic (emițător, canal, receptor etc); argumentații de tip deductiv, inductiv și abductiv, tehnica reducerii la absurd, tehnica introspecției, tehnica problematizării - se regăsesc pe întreg cuprinsul lucrării. O altă metodă de cercetare calitativă folosită pentru realizare OS4 este studiul de caz, prin care se dezvoltă în detaliu perspectiva aleasă⁶;

⁴ B.C. Choi, AW. Pak., *Multidisciplinarity, interdisciplinarity and transdisciplinarity in health research, services, education and policy: 1. Definitions, objectives, and evidence of effectiveness*, Clin Invest Med, 2006, pp. 351–364, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17330451/> (accesat pe 01.04.2020) (trad. autor)

⁵ H. Snyder, *Literature review as a research methodology: An overview and guidelines*, 2019, p. 336 (trad. autor)

⁶ Lisa M. Given, (coord.), *et. alli, op.cit.*, p. 68

în acest caz este vorba de proiectul de cercetare interdisciplinar STAD, cu focus pe Pachetul de lucru 5, respectiv un experiment care se încadrează la categoria de cercetare prin artă, instrumentul principal creat ad-hoc fiind artistic (film). Pentru realizare OS5 s-a încercat, inițial, realizarea unei Analize sistematice / structurate (*Systematic review*) în baza unei grile standardizate de evaluare a studiilor de implementare (StaRI⁷) dar după pilotarea pe 3 lucrări de doctorat aleator selectate s-a constatat că aplicarea acesteia nu este fezabilă, nivelul de sistematizare al grilei fiind prea ridicat față de structura mai laxă a tezelor de doctorat. Prin urmare, s-a trecut la realizarea ad-hoc a două instrumente de analiză, un chestionar de încadrare în categoria de cercetare din domeniul artistic (cercetarea despre artă, cercetarea pentru artă, cercetarea artistică *per se* cu alternativa cercetarea prin artă și cercetarea performativă) și o scală dihotomică în funcție de caracterul preponderant teoretic versus preponderent aplicat / practic și prevalența cercetării „despre ce se face” (extrisecă) versus cercetare „despre cum se face” (intrinsecă), pe de o parte și „caracterul științific mai degrabă articulat” versus „caracterul științific mai degrabă difuz”, pe de altă parte, fiind identificate 6 categorii tematice. Instrumentele construite au fost folosite în aplicarea unui *semi-systematic review* / analize semi-sistematice/structurate a literaturii de specialitate alese ca reprezentative (lucrări de doctorat), strategia de colectare a datelor, realizată *a priori*, fiind exhaustivă pentru intervalul de referință dat (2016-2019). Analiza este o metodă mixtă, atât cantitativă, ce permite o sintetizare a cercetării pe o anumită temă (analiza frecvențelor de apariție a categoriilor de cercetare în domeniul artistic) cât și calitativă, prin identificarea tematicilor și perspectivelor teoretice, ceea ce facilitează identificarea evoluției istorice, poate dezvolta un model de analiză și permite crearea agendei de cercetare dintr-un anumit domeniu.⁸

Elementele de noutate peste statusul cunoașterii

1. Realizarea primei cercetări cantitative din România asupra prevalenței cercetării artistice (cu aplicații pe domeniile teatru și artele spectacolului și cinematografie și media). Cercetarea a permis dezvoltarea unui model de analiză ce poate fi replicat (2 instrumente de cercetare, metoda de selecție date, abordare metodologică etc.), identificarea agendei de cercetare din domeniul cercetării artistice, precum și stabilirea gradului de cristalizare a cercetării artistice *per se* (care folosește metode artistice și aduce un element de noutate) și direcțiile de acțiune necesare pentru consolidarea domeniului. **2. Realizarea unei propuneri de sistematizare a domeniului cercetării artistice** prin definirea și delimitarea conceptelor cheie (structură folosită și în cercetarea aplicată din

⁷ H. Pinnock *et alli*, *Standards for Reporting Implementation Studies: the StaRI checklist for completion*, BMJOpen, 2017, <https://bmjopen.bmj.com/content/7/4/e013318.full?ijkey=vv4LKZxc25YcLJv&keytype=ref> (accesat 01.09.2023)

⁸ H. Snyder, *op.cit.*, pp. 333 – 339

prezenta teză) și care poate fi utilizată spre o mai facilă înțelegere a domeniului; totodată se prezintă o propunere de cristalizare și consolidare a domeniului de cercetare artistic prin utilizare cadrului interdisciplinar (care a reieșit, atât din cercetare cât și din analiza literaturii de specialitate, că este un factor potențator) și a celei mai sistematizate forme de cercetare – proiectul de cercetare (exemplificată și în studiul de caz), care poate fi utilizată pentru consolidarea cercetării artistice.

Sinteză concluzii și un exemplu din actualitatea cotidiană

Creație, proces, produs, expresie și experiență artistică – perspective relative la referent.

Expresia artistică e relativă la procesul / produsul artistic și sintetizează intenționalitatea de comunicare a acestora. Experiența artistică e relativă la publicuri, deci are calitatea de potențial factor de impact direct, nemijlocit (poate doar de instrumentele cu care o măsurăm) – este expresia percepută; ca și știința, arta în sine urmărește același deziderat, binele comun, doar că-l înfăptuiește diferit, prin expresia artistică transformată în experiență ce produce extaz, stare de bine, fericire, generează perspective noi și *insight*-uri creatoare...deci contribuie la binele comun.

Atunci când metoda artistică este folosită pentru a genera și propune noi perspective, ea are mai degrabă funcție creativă și inovativă (și nu de cercetare).

Atunci când aceste noi perspective și înțelesuri sunt îmbrăcate într-un cadru artistic care să potențeze generarea schimbării la nivelul unor anumite publicuri (deci există o metodă, structură, obiective, intenționalitate etc.), suntem în situația unei abordări metodologice artistice care este specifică practicii artistice (arta socială sau militantă, spre exemplu, excelează în această direcție).

Atunci când abordarea metodologică artistică se subsumează unui obiectiv de cercetare dintr-un proiect de cercetare interdisciplinar, atunci ea devine metodă de cercetare artistică; relevanța rezultatelor obținute este în raport cu gradul de cristalizare și validare a metodei.

Cercetarea artistică *per se* (dincolo de metoda de cercetare artistică folosită în cadrul unor proiecte interdisciplinare) este cea care **are ca rezultat noi cadre artistice** (ca produs, proces, mijloace - instrumente, tehnici, metode sau expresie⁹) și / sau noi tipuri de artiști; noile cadre / abordări / perspective / tâlcuiri provin din îngemănarea practicii artistice cu analiza reflexivă și competentă asupra acesteia, pe fondul unui bazin de cunoștințe relevante consistent. Obiectul cercetării poate să nu fie exclusiv artistic, este o cercetare intrinsecă în raportul cu autorii, despre „cum se face” și privește abordări teoretice și practice (lucrare artistică și exegeză) asupra unor evenimente sau fenomene în derulare, realizate din interior și care folosesc mijloace, tehnici, metode și cunoștințe artistice sau metode multiple (inclusiv din alte domenii – multisectorialitate – dar într-o mai mică măsură). În funcție de gradul de sistematizare a cercetării, va varia și nivelul științific al

⁹ În sensul de intenționalitate de comunicare la nivel de proces / produs artistic (ce-și găsește oglindirea în experiența artistică resimțită de publicuri)

acesteia, cadrul interdisciplinar și sistematizarea sub forma de proiect de cercetare fiind factori potențator.

Având în vedere analiza exhaustivă efectuată, abordarea structurată și intervalul de tip larg, considerăm că datele obținute pentru cercetarea artistică din domeniile Teatru și Artele Spectacolului și Cinematografie și Media pot fi extrapolate la nivelul întregii cercetări artistice din România; în ce privește limitele temporale în care concluziile pot fi considerate relevante, considerăm că acestea sunt valabile și astăzi, cu mențiunea că estimăm (intuitiv de această dată) un trend crescător al cercetării artistice.

Prin urmare, la nivel național, cercetările artistice stricto sensu (care folosesc metoda de cercetare artistică și produc rezultate ce conțin elemente de noutate peste statutul cunoașterii), deși la un nivel emergent, sunt potențate de cadrul interdisciplinar, au un caracter aplicat, orientat spre practică și conțin preponderent cercetări de tip „cum se face” dintr-o perspectivă intrinsecă acestora.

Obiectivul tuturor guvernanților este să asigure o maximizare a beneficiile obținute din cercetare în raport cu investițiile făcute – plus valoare. **Obiectivul comunității academice din domeniul cercetării artistice ar trebui să fie îndreptat înspre identificarea întrebărilor / problemelor pe care artele le pot aborda cu succes (și rezolva) și mai puțin identificarea expresiilor creative personale ale indivizilor (adică metode de măsurare obiectivă a subiectivității).**¹⁰ Deci acordarea atenției caracterului util, social al cercetării artistice și mai puțin identificarea de mijloace de cuantificare și recompensare a subiectivității artistice ca formă de cercetare. Să luăm, spre exemplificare, un caz concret și recent: câștigătorul concursului Eurovision 2024, Nemo, a declanșat vii dezbateri asupra ce înseamnă genul non-binar. Este un subiect sensibil pentru că se raportează la credințe fundamentale, tradiții și cutume – deci constructe sociale care, dincolo de sexul biologic, creează așteptări în funcție de gen. Este absolut justificată apărarea unor principii sau idei care sunt în contradicție cu dovezile științifice, dar care sunt consistente cu anumite standarde (etice)¹¹ fundamentale pentru individ sau o comunitate. Irelevant pentru discuție dacă cazul Nemo este mai mult un rol asumat din motive de marketing – este cert faptul că persoane non-binare există și că nu sunt înțelese de majoritatea oamenilor. Mihaela Miroiu, cunoscut profesor de etică, studii de gen și științe politice din România, exprimându-se pe acest subiect a revelat, neintenționat, unul dintre rolurile metodei artistice: „Îmi dau seama că eu înțeleg foarte puțin persoanele non-binare.

¹⁰ Judith Mottram, *Asking Questions of Art: Higher Education, Research and Creative Practice*, în Smith, Havel și Dean, T. Roger, *Practice-led Research, Research-led Practice in the Creative Arts*, Edinburgh University Press, 2009, pp. 229 - 251

¹¹ Jerome Kagan, *op.cit.*

E limita mea și mi-o asum. Probabil că ne-ar ajuta foarte mult să știm ce trăiesc dacă le-am cunoaște povestea de viață, am afla ce simt, cum gândesc, prin ce trec. În ceea ce mă privește, nu știu direct nicio astfel de poveste. Poate că e timpul să le aflăm.”¹² Subiect sensibil, greu de înțeles de publicul larg sau chiar de către specialiști, ce necesită o poveste care să exprime ce simt, cum gândesc, prin ce trec... din perspectiva lor, a persoanelor non-binare – exact aici metoda artistică poate da cele mai bune rezultate și dacă este subsumată unui obiectiv de cercetare mai larg, atunci devine metodă de cercetare artistică¹³. Revelarea de înțelesuri aprofundate și / sau alternative prin proiecte artistice este ceea ce Richard Rorty identifica ca una dintre cele două scopuri fundamentale ale căutărilor ființei umane, alături de descoperirea adevărului.¹⁴ Metoda artistică și metoda de cercetare artistică sunt creative, inovative, sunt orientate spre soluții au un puternic caracter acțional și impact social. **Ceea ce abordarea metodologică artistică / cercetarea artistică (după caz) aduce util societății (nu intrăm în dezbateri estetice, rolul artei fiind clar din această perspectivă) este să ofere un mijloc generator de soluții creative și inovatoare la probleme complexe, acolo unde ale forme de cunoaștere au eșuat, mijloc ce se potențează atunci când este sistematizat sub forma proiectului de cercetare și când se desfășoară în cadrul de cercetare interdisciplinar – iar revelarea înțelesurilor și impactului social al cercetării artistice fac obiectul prezentei teze.**

NB. Concluziile tezei *in extenso* se regăsesc în cadrul fiecărui capitol (în special secțiunile 3.7.2, 4.1., 4.1.4, 5.2.), precum și reluate la finalul lucrării.

Dificultăți întâmpinate

De natură cognitivă, în special în cadrul cap. al II-lea, dat fiind complexitatea tematicii abordate; principala provocare a reprezentat-o parcurgerea ciclului aprofundării noilor cunoștințe, de la înțelegere la internalizarea și operaționalizarea acestora (prin formularea de exemple personale asupra noilor concepte).

De natură taxonomică și organizatorică, în special în cap. al III-lea, dat fiind domeniul emergent ce prezumă suprapuneri de semnificații, ambiguitate, laxitate conceptuală; principala

¹² Mihaela Miroiu, 2024, <https://www.facebook.com/share/p/ykmcmZ9FfG4TDkmK/?mibextid=WC7FNe> (accesat 14.05.2024)

¹³ Avem în minte cele 3 criterii de excelență pentru o lucrare artistică (parte dintr-o abordare metodologică / de cercetare artistică) descrise de Tom Barone *apud* Lisa M. Given, (coord.), *et. alli, op.cit.*: **primus** să transpună trăsăturile lumii reale într-una virtuală, plauzibilă (nu musai adevărată), credibilă și cu care publicul să rezoneze, **secundus** să fie convingătoare, atractivă și imersivă și **tertius** lucrarea trebuie să-și seducă publicul astfel încât acesta să considere situațiile particulare descrise drept relevante pentru alte situații concrete din lumea reală cu care se confruntă.

¹⁴ Lisa M. Given, (coord.), *et. alli, op.cit.*, pp. 29 – 30

provocare a reprezentat-o munca de organizare și lămurire terminologică, în special identificarea și eliminarea din cadrul analizei a falselor distincții și / sau probleme.

De natură practică, în special în cap. al V-lea, unde volumul lucrărilor de studiat a necesitat o modificarea a unității de analiză.

Limitele cercetării

Rezultatele obținute privind nivelul de cristalizare a cercetării artistice din România (căci sunt valabile pentru întregul spectru artistic, cu un anumit grad de probabilitate, și certe pentru domeniile Teatru și Artele Spectacolului și Cinematografie și Media) sunt limitate doar de trecerea timpului, domeniul fiind emergent, estimăm că vor apărea modificări în sensul creșterii procentajului aferent acestei categorii de cercetare în cadrul domeniului de cercetare artistic (Art-Research), o dată la 5-10 ani (pe modelul RAE și REF din Marea Britanie) fiind necesară o recalibrare a datelor.

Rezultatele obținute privind structurarea și sistematizarea conceptuală a domeniului cercetării artistice sunt supuse dezbaterii permanente existente în domeniu; însă, având în vedere modalitatea de selecție și întinderea literaturii de specialitate consultate, aceste își pot păstra caracterul de nou o perioadă mai îndelungată.

Alte limite inerente oricăror cercetări constau în erorile operaționale și materiale inerente; totodată ar fi fost de preferat realizarea unui studiu longitudinal, pe o perioadă de minimum 8 ani, astfel încât să se poată dezvolta mai bine trendul evolutiv (ideea pe care intenționez să o materializez într-un studiu viitor, post-doctoral, inclusiv prin extinderea arealului de cercetare și la alte lucrări de cercetare artistică, pe lângă lucrările de doctorat în domeniu).

Structura lucrării – cap. 1 - 5

Primul capitol 1. Definiții și delimitări conceptuale; cadre de analiză – deschide metadiscuția referitoare la cercetarea în domeniul artistic, punctând cadrul larg de analiză existent în orice proces de cercetare și direcțiile paradigmatică; este compus din patru subcapitole principale ce au caracter explicativ pentru conceptele și abordările folosite în cuprinsul lucrării, aceasta fiind și corolarul capitolului - utilitatea. În subcapitolul **1.1. Cunoașterea comună și cunoașterea științifică; cunoașterea rațională** se dezbate distincția conceptuală din literatura de specialitate, cu implicații în domeniul artistic, pentru ca în secțiunea a doua, *ex abrupto*, să se exemplifice și lămurească abordările argumentative deductive, inductive și abductive, ce vor fi utilizate pe parcursul tezei. În subcapitolul **1.2. Paradigme sau abordări conceptuale ale cunoașterii** se face o succintă trecere în revistă a abordărilor filosofice, fideli principiilor de realizare a Designului de cercetare (dezvoltat în cap. al IV-lea, subcapitolul 4.2.) pentru care primul pas este asumarea manifestă a abordării paradigmatică; totodată se face o metadiscuție asupra ideii de progres corelată cu cea de impact a cercetării (cu implicații în *Art-Research*), idee reluată și aprofundată în cap. al II-lea, sub corolarul disciplinarităților multiple. În secțiunea finală a subcapitolului se introduce conceptul de „literatură

minoră” raportat la cercetarea artistică. Subcapitolul **1.3. Cercetarea ca modalitate de cunoaștere – forme și cerințe** prezintă și lămurește noțiuni generale privind modalitățile de cunoaștere și raportul între cercetare, adevăr și artă, deschizând discuția despre cercetarea artistică pentru ca în subcapitolul **1.4. Cercetarea și dezvoltarea experimentală – domenii și caracteristici** să se introducă și dezvolte în mod structurat caracteristicile cercetării (reperul fiind Manualul Frascatti emis de OECD), să se distingă între domenii de cercetare, sistematizări și forme, culminând cu introducerea celei mai înalte modalități de cercetare în raport cu plusvaloarea adăugată, cercetarea fundamentată pe dovezi.

Al doilea capitol - 2. Disciplinarități multiple: uni-, multi-, inter- și trans-, are rol de fundamentare a Cercetării în domeniul artistic (abordată în cap. 3) prin stabilire cadrului propice pentru dezvoltarea și cristalizarea acesteia: cadrul educațional și de cercetare interdisciplinar. Trei sunt subcapitolele ce-l compun. Primul dintre acestea, **2.1. Diferențe și funcționalități între domeniile clasice ale cunoașterii; conflicte, disfuncționalități și soluții cooperante** identifică barierele de comunicare principale între științele naturii, sociale, umaniste&arte: temerile publicului larg, sursele dovezilor (respectiv metode de lucru) și conceptele diferite; bariera lingvistică se regăsește transversal, în raport cu fiecare zonă de separație, principalele cauze fiind bagajul cultural (diversitatea culturală a cadrelor de referință) și semantica diferită (ambiguitate conceptuală - paronimia semantică neasumată și limbajul metaforic – tropii). Discursul prevalent al domeniilor cunoașterii variază de la ambiguitatea redusă la metaforă, și reversul libertății scăzute, proporțional cu nivelul crescut de incertitudine (și viceversa) – acest subiecte introductive sunt dezbătute în secțiunea. Fiecărei culturi îi corespunde un mod de gândire specifice respectiv structuri mentale și argumentative predilecte, de la concepte și ecuații matematice, la reprezentările semantice bazate pe semnificații abstracte și ierarhizate, respectiv la rețele de reprezentări asociative bazate pe percepții. Se dezbate strategiile argumentative și de cercetare diferite ce se bazează fie pe comparații între caracteristici (deci prelucrare de date cantitative) fie pe modele de interpretare (interpretări calitative). Modelele de analiză corespund viziunii proprii disciplinelor, fie abordări integratoare, cu grad crescut de abstractizare (fizica, economia, biologia evoluționistă etc.) - deci mai rigide, cu grad ridicat de reziliență versus contextuale și pluri conceptuale (biologia, științele sociale, umaniste și arte), deci un cadru de referință flexibil și dinamic, deschis la schimbare. Plecând de la variația referentului ideii de adevăr între domenii (de la o observație consensuală a unui eveniment extern, consistența unui argument logic sau matematic, coerența semnificației argumentative în cadrul rețelelor semantice ale unei narațiuni sau un sentiment covârșitor – ultimele două fiind specifice domeniului umanist&arte) se arată că binele public primează în fața adevărului, deci starea de echilibru urmărită justifică apărarea unor principii sau idei care sunt în contradicție cu dovezile științifice, dar care sunt consistente cu anumite standarde (etice, spre exemplu) fundamentale pentru individ sau o comunitate

și se introduce teza răspunderii limitate (externalizare vinei) în baza ultra reglementărilor statului din diverse domenii, ce arată o scădere generalizată a încrederii în capacitățile umane de alegere. Al doilea subcapitol, **2.2. Curentul *mainstream* – situația de fapt și tendințe; implicații asupra domeniilor științelor umaniste&arte** se deschide cu o dezbatere privind misiunea universităților și se analizează situația de fapt, conform literaturii de specialitate; se arată probleme curente din sistemul universitar (supra specializarea, legătura precară instituție – cercetători) și se relevă pericolul plafonării cercetării care urmează curentul *mainstream*; se introduc tezele Manifestului de la Friburg (apărut ca răspuns la ineficiența modelelor de analiză prezente ce nu au putut prezice criza globală din 2008) și perspectiva interdisciplinară ca sursă de inovare, inclusiv cercetarea artistică și arta în sine ca factori de potențare a acesteia și de relevare a intuiției creatoare. Se arată starea de dezechilibru existentă între culturi, declinul *humanities&arts* în raport cu științele naturii, pericolul plafonării cercetării ca o consecință a acestui dezechilibru, implicațiile asupra realizării *binelui comun* și se prezintă beneficiile cadrului interdisciplinar (educațional, de cercetare și inovativ – aplicat asupra soluțiilor) ca *driver* al cunoașterii - în mod aparent paradoxal, cadrul interdisciplinar este generator de soluții creative pentru problematici diverse, deși are un caracter mai puțin aprofundat. Subcapitolul **2.3.Soluția interdisciplinarității în educație și cercetare** încheie periplusul disciplinarității multiple. Fiind structurat în șase subsecțiuni, în cadrul acestuia se prezintă legătura între interdisciplinaritate și cercetarea în domeniul artistic (Art-Research), se stabilesc cadrele de analiză, se definesc termeni și limite conceptuale precum abordarea unidisciplinară (sau monodisciplinară), crosdisciplinaritate, disciplinarități multiple, multidisciplinaritate (sau pluridisciplinaritate), interdisciplinaritate și transdisciplinaritate. Se prezintă procesul ciclic de naștere, cristalizare și declin a disciplinelor și abordărilor interdisciplinare din perspectiva perspectivelor divergente din literatura de specialitate; se inventariază tipuri de cercetare interdisciplinară prin raportare la cercetarea artistică și se evocă soluția cadrului interdisciplinar pentru depășirea limitelor epistemice ale disciplinelor și a cadrul organizațional defazat în raport cu nevoile societății. Ultima secțiune privește critica proiectelor de cercetare interdisciplinare din perspectiva riscurilor și se propun soluții de contracarare din perspectiva managementului de proiect (echipa, impact, captura disciplinară, **noul mainstream** și efectul pervers), discuția privind managementul și cercetarea în cea mai sistematizată formă a sa – proiectul de cercetare urmând să fie preluată și aprofundată în cap. al IV-lea.

Al treilea capitol – 3. Conceptul de Art-Research – cercetarea în domeniul artistic, este unul dintre cele două capitole teoretice principale ale tezei (alături de cap. al IV-lea), fiind structurat în șapte (7) subcapitole – prin urmare va beneficia de o introducere sumară, pentru a nu răpii din experiența lecturării conținutului. În primul capitol sunt introduse **3.1. Considerații introductive**, fiind prezentată apariția cercetării artistice / a conceptului de *art-research* o dată cu transformarea școlilor de arte și meserii în universități și finanțarea acestora în funcție de criteriul cercetare, este

identificată încadrarea conceptul de *Art-Research* în literatura de specialitate și imediat se propune o împărțire a cercetării artistice în funcție de locul subiectului cercetării în raport cu obiectul cercetării *Art-Research - Intrinsic Art-Research* și *Extrinsic Art-Research*, ca prim punct de plecare. Pentru a oferi o abordare sistematizată a problematicii *Art-Research*, în subcapitolul secund se face **3.2. Analiza chiasmului lui Florian Dombois**, în care se prezintă cadrele de interpretare ale conceptului de *Art-Research* și varianta în oglindă *Research-Art*, precum și declinările acestora în funcție de întrebările clasice din procesul de comunicare specific teoriei informației (emițător, receptor canal etc.). În subcapitolul **3.3. Definiții și delimitări conceptuale** să încercăm să se lămurească sintagmele și termenii sinonimici pe care corolarul *Art-Research* îi conține din perspectiva abordărilor metodologice ale cercetării artistice (de la *Research through Art / Artistic Research / Art based Research / Performative social science / Practice-based Research / Practice-led Research* până la *Practica drept cercetare (Practice as Research)* / *Practica bazată pe cercetare (Research-based-Practice)* / *Practica ghidată de cercetare (Research-led-Practice)*, subcapitolul fiind încheiat cu o secțiune importantă este dedicată dezbaterii din literatura de specialitate asupra rolului practicii artistice în cunoașterea artistică (*practice as research* versus *practice-led research*), unde se disting abordările metodologice artistice de cercetarea artistică *per se*, se face critica cercetării în domeniul artistic, distincția între documentare versus cercetare în procesul artistic și se încheie cu relevarea calităților artei în genere și a procesului artistic ca sursă de cunoaștere independentă de procesul de cercetare. În ultima parte se propune o abordare sistemică și structurată a conceptului de cercetare artistică și a abordărilor metodologice corelative plecând de la o analiză asupra tezelor de doctorat din Marea Britanie, realizată de J. Mottram în baza modelului C. Frayling actualizat pentru ca în secțiunea **3.7.2. O propunere de încadrare a cercetării în domeniul artistic** să se prezinte o propunere de sistematizare, din perspectiva autorului prezentei teze, ca urmare a asimilării, internalizării și sistematizării literaturii de specialitate din domeniu, conform principiilor susținute și lămurite în capitol I introductiv și a tezelor din cap. al II-lea referitoare la disciplinaritățile multiple. *Acest subcapitol este o concluzie-sinteză a dezbaterilor premergătoare, fiind și baza conceptuală pentru aplicațiile practice (din cap. final), alături de perspectiva de management și design a cercetării din cap. al IV-lea – totodată este și recomandarea autorului pentru începerea lecturării tezei (după parcurgerea prezentei introduceri).*

Al patrulea capitol – 4. Perspective asupra managementului și analizei proiectelor de cercetare din domeniul artelor spectacolului este structurat în două mari subcapitole, fiecare cu subsecțiuni specifice: managementul și designul proiectelor de cercetare. Conceptele propuse în secțiunea 3.7.2, alături de cadrul de analiză propus de prezentul capitol sunt operaționalizate în cap. final, aplicații practice. Primul subcapitol **4.1. Cadrul teoretic de analiză în domeniul managementului proiectelor de cercetare** prezintă cadrul general de analiză, cu definițiile și delimitările conceptuale

specifice managementului proiectelor de cercetare, urmat de o sistematizare a diverselor categorii de proiecte de cercetare artistică (cu aplicații particulare în artele spectacolului); cadrul de desfășurare și o prezentare a ceea ce sunt caracteristicile unui proiect de cercetare - declinații pentru proiectul de cercetare în domeniul artelor spectacolului. **O secțiune reprezentativă este 4.1.4. Procesul de cristalizare – de la metodă artistică la metodă de cercetare și proiect, în care se propune o modalitate de validare și structurare a domeniului artistic.** Ultima secțiune descrie perspectivele actuale în măsurarea impactului cercetării în domeniul artistic (*Art-Research*). Cel de-al doilea subcapitol **4.2. Designul cercetării** urmează deja schema logică cu care ne-am obișnuit, se prezintă considerații introductive – schema cadru, urmate de definiții și delimitări conceptuale specifice pentru un design de cercetare; se prezintă, în detaliu etapele de realizare a unui design de cercetare care folosește metode mixte – cadre de analiză, inclusiv două instrumente de cercetare ce vor fi folosite în cap. al V-lea. La final se oferă un exemplu de instrument standardizat de raportare a studiilor de implementare (Grila StaRI), cu intenția de aplicare în cercetare ad-hoc din cap. final.

Al cincilea capitol – 5. Aplicații practice prezintă un **5.1. Studiu de caz – UNATC, CINETic, Lab 6 - LDCAPEI, STAD – WP5 – SEM și o 5.2. Cercetare ad-hoc - Analiza lucrărilor de doctorat din România din domeniile artele spectacolului și cinematografie și media.** Aplicațiile practice se bazează pe bazinul de cunoștințe prezentat în primele patru capitole. Studiul de caz privește o cercetare interdisciplinară, ce folosește inclusiv abordări metodologice din domeniul artistic; **mai mult, unul dintre experimentele prezentate se încadrează la categoria Cercetare prin artă, metoda artistică fiind esențială pentru realizarea acestuia.** Cercetarea ad-hoc face o radiografie primară a cercetării din domeniul artistic (*Art-Research*), cu accent pe identificarea gradului în care metoda artistică este folosită în procesul de cercetare (respectiv Cercetarea prin artă sau Cercetarea artistică, unde metoda este de esență).

Concluzii sinteză pe capitol (pentru Cap. 1 și 2 vezi teză)

Cap.3 - Concluzii

Conceptul de **Cercetare artistică / Artistic Research** este suficient de neutru pentru a cuprinde fațetele domeniului și-l preferăm. **În sens restrâns, putem să folosim și conceptul de Art-Research, dar semnificația sa de bază este de corolar al domeniului cercetării artistice care include Cercetarea artistică – definită în funcție de metoda / practica artistică aplicată - și Cercetarea despre artă – abordare teoretică, estetica (ambele făcând parte din subdiviziunea Intrinsic Art Research) precum și Cercetarea pentru artă (Extrinsic Art Research).**

O propunere de încadrare a cercetării în domeniul artistic

Eliminând din discuție, pentru simplificare, cercetările pentru artă, unde criteriul utilității pentru domeniul artistic este factor de includere, obiectul și actanții fiind, de regulă, din exteriorul domeniului, notând că *practice-as-research* este, în fapt, procesul de documentare (artă pentru artă)

și nu se înscrie în această categorie – categorie ce este cel mult interdisciplinară, aparținând unui alt domeniu sau, extrem de rar, celui artistic, propunem următoarele criterii de includere / excludere a cercetărilor din domeniul artistic în funcție de relația subiectului autor cu opera analizată, mijloacele folosite și rezultat. Prezumând calitatea actanților de artiști cu competențe în cercetare (sau viceversa), precum și tehnicile, metodele, cunoștințele folosite (din domeniul de competență artistic) corelate acestora, faptul că obiectul de studiu principal este domeniul artistic, că studiile pot fi realizate dintr-o perspectivă interioară (asupra artei proprii) sau din exterior și post factum (asupra artei altora), într-o manieră mai degrabă teoretică sau empirică, **avem următoarele abordări metodologice¹⁵ (sau categorii)** în cercetare din domeniul artistic (în funcție de prevalența acestora):

1. (Cercetarea „despre ce se face” extrinsecă) Cercetări preponderent teoretice realizate post factum asupra rezultatului procesului artistic (produs sau proces) și/sau asupra artiștilor ce înfăptuiesc procesul artistic dintr-o perspectivă preponderent:

- i. Istorică
- ii. antropologică
- iii. teoretică (centrate pe abordări teoretice)
- iv. profesională (centrate pe practica profesională)
- v. educațională (pedagogică)
- vi. review structurat și metaanalize (cercetări bazate pe dovezi, adică pe alte cercetări experimentale validate prin peer-review și confirmate de trecerea timpului)

Unde cunoștințele, instrumentele, tehnicile și metodele artistice sunt necesare pentru realizarea cercetării, dar nu suficiente.

2. (Cercetarea despre „cum se face” intrinsecă) Cercetări teoretice și practice (**lucrare artistică și exegeză**) asupra unor evenimente sau fenomene în derulare, realizate din interior și care folosesc mijloace, tehnici, metode și cunoștințe artistice sau metode multiple (inclusiv din alte domenii – multisectorialitate) atunci când:

- i. (**abordarea in integrum**) **Analizează produsul artistic** (inclusiv ca proces, deci și mijloace) și / sau (extrem de rar – autoelogiile - artiștii ce o înfăptuiesc) – obiectul cercetării este din domeniul artistic;
- ii. (**abordare facțională**) **analizează în special** anumite mijloace, instrumente, tehnici sau metode ale producției artistice (proces și produs) și / sau expresia artistică – obiectul cercetării este din domeniul artistic;

¹⁵ Parte dintre cele trei (3) categorii de cercetare din domeniul artistic (uneori numite și forme de cercetare, enunțare ce poate crea confuzii prin raportarea la formele clasice ale cercetării ca sursă de cunoaștere)

- iii. au ca rezultat** noi cadre artistice (ca produs, proces¹⁶, mijloace – instrumente, tehnici, metode și expresie) și / sau (extrem de rar), noi tipuri de artiști; noile abordări / perspective / tâlcuiri provin din îngemănarea practicii artistice cu analiza reflexivă și competență asupra acesteia, pe fondul unui bazin de cunoștințe relevante consistent; **obiectul cercetării poate să nu fie exclusiv artistic.**

Utilitatea, scopul, folosul rezultatelor cercetării (sau / și procesului de cercetare artistic) rezidă în domeniul artistic dar pot avea și un impact semnificativ social și cultural.

Cercetarea artistică ca formă de cunoaștere, ceea ce ar trebui să fie cercetare artistică *per se este, în sens restrictiv, doar categoria 2.iii*, căci doar în acest caz apare elementul de noutate. Nu vom include în această categorie analizele efectuate asupra artei (proces, produs, mijloc, expresie) care aleg calea facilă a proclamării elementului de noutate legitimat de originalitatea subiectivă a abordării. Pentru a pretinde *ceva nou*, analiza trebuie să înceapă întâi cu definirea obiectului cercetării și un *review* asupra perspectivelor deja existente în domeniu, prin urmare raportarea absolută la context. Dacă acest criteriu *a priori* este îndeplinit, suntem deschiși să primim elementul de noutate... dacă există – dar majoritatea vor pica acest criteriu și se vor re poziționa în categoria 2.i sau 2.ii.

Tot în funcție de elementul de noutate, *includem în cercetare artistică și cercetările bazate pe dovezi (1.vi)* care pot „face cunoaștere” prin analiza structurată și reîncadrarea conceptelor, teoriilor și perspectivelor din domeniu în baza analizelor cu pretenție de exhaustivitate pe eșantionul dat format din cercetări artistice și interdisciplinare; este o condiție potențială și nu un rezultat necesar al procesului (de review structurat sau metaanaliză – grade diferite de profunzime), analizele de acest tip sunt de natură să permită cunoașterea, dar doar uneori pot naște noi interpretări, deseori având rol de uniformizare, structurare și sistematizare a perspectivelor în raport cu o tematică dată¹⁷. Evident, deși metaanalizele sunt extrem de utile pentru cristalizare unui domeniu, pot naște și interpretări restrictive, prin raportarea la curentul *mainstream* (capcana referentului) și atunci doar intuiția cercetătorului poate să intervină și să conteste paradigma statuată; astfel, analiza structurată realizată asupra cercetărilor existente prezintă a agendă a cercetării *mainstream* – paradigma dominantă, pentru că acestea sunt mai des întâlnite și are o relevanță mai mică sau nesemnificativă asupra cercetărilor inovatoare, *game-changing*.

¹⁶ Ne referim nu la produsul artistic în sine, căci atunci am fi în cazul documentării și nu cercetării, ci la un cadru artistic inovativ, care schimbă paradigma

¹⁷ Să ne raportăm, *mutatis mutandis*, la activitatea ICCJ – Înalta Curte de Casație și Justiție care uneori face drept, instituind prin interpretarea statuată noi norme de drept; în cele mai multe cazuri, însă, se asigură de interpretarea unitară a acestora.

Prin urmare, pentru excelența în domeniu ar trebui să țintim către cât mai multe dintre acestea (2.iii și 1.vi). Primele permit explorarea domeniului și, prin repetiție, găsirea fâgașului firesc, celelalte ajută la formarea structurii conceptuale, elimină neclaritățile și falsele probleme, lămuresc terminologia și stabilesc cadrul de dezvoltare pentru noi cercetări exploratorii.

Reținem că în cazul cercetărilor de tip 2.ii și 2.iii, metoda artistică este folosită... dar ca metodă artistică, nu ca metodă de cercetare artistică!!! Acest caz este incident doar în varianta 2.iii. Aici, metoda artistică este metodă de cercetare artistică și produce cunoaștere, de sine stătătoare sau în mixul cu alte metode (majoritatea cazurilor fiind studii interdisciplinare – vezi procesul de validare a metodei descris mai sus).

Nota bene! Cercetare de tip *cum se face* (obiectul analizei este intern subiectului acțiunii), atunci când nu îi este asociat și un rezultat care să fie o noutate în domeniul artistic (cazul 2.iii) este, în fapt, tot o cercetare *despre* (obiectul analizei este extern subiectului acțiunii), diferența constă în faptul că subiectul autor vorbește în cunoștință directă de cauză, fiind direct implicat în performance – de altfel, prezumăm că mai rare sunt cazurile în care se spune *stop joc* și autorul se retrage să pună pe hârtie câteva idei, apoi se reia acțiunea... deși se întâmplă, în realitate *post factum* se realizează exegeza propriei creații, printr-un proces reflexiv de tip *uno ictu* sau în etape.

Cap. 4 – Concluzii

Prezentând, schematic, **procesul în 5 (cinci) pași de cristalizare a cercetării artistice, ca abordare metodologică / design de cercetare** (prin urmare o descriere structurată a ce și cum se face prin raportarea metodei de cercetare artistice la cerințele proiectului de cercetare), **ar fi cam așa:**

1. **Selectarea** metodelor artistice (formate din tehnici și instrumente), de către artiști-cercetători, universitari în special, după criteriile:
 - a. Metode artistice relevante pentru ce ar putea fi o metodă de cercetare artistică (*în baza unui studiu proiectiv*) și
 - b. Metode artistice validate de practica artistică – *evidence-based* (prin urmare agreeate de comunitatea artistică, folosite îndelungat, cunoscute sau cognoscibile în detaliu – genul proxim și diferența specifică, utilitate, limite etc.), *în baza unui review structurat / metaanaliză*.
2. **Descrierea și exemplificarea** detaliată a metodelor artistice selectate - conform literaturii de specialitate, *în baza unui review structurat / metaanaliză* anterior realizat.
3. **Validarea** metodelor artistice ca metode de cercetare „*de lucru*” / *ipotetice* prin integrarea lor în experimente derulate de proiecte de cercetare interdisciplinară prin:
 - a. Redefinirea metodei artistice ca metodă de cercetare artistică, în funcție de cerințele specifice proiectului și, mai ales, având ca check-list cât mai multe puncte din criteriile de definire a cercetării și a proiectelor de cercetare (FORD, Manualul Frascatti etc);

- b. Pilotarea metodei – testarea experimentală pe un eșantion limitat, urmată de realizarea corecțiilor necesare;
 - c. Realizarea experimentului propriu-zis și achiziția de date;
 - d. Evaluarea și analiza datelor și integrarea acestora în raportul de cercetare;
 - e. Transmiterea cunoștințelor relevante prin vehicule specifice (performance, artefact etc.)
 - f. Publicarea rezultatelor relevante (exegeza) pentru trasabilitate și abordare unitară
4. **Folosirea repetată a metodei artistice validate primar (cu rezultate certe)** - în alte proiecte interdisciplinare, ceea ce va duce, în timp, la rafinare și creșterea gradului de profunzime sau extinderea arealului de aplicare, clarificând concepte și creionând o structură cvasipermanentă.
5. Marele pas **de la Metoda artistică la proiectul de cercetare artistic** (majoritar sau exclusiv) – *moment în care cercetarea artistică va putea fi validată intern, prin diversitatea metodelor de cercetare artistice deținute.*

Cap. 5 – Concluzii - privitoare la prima cercetare cantitativă realizată asupra cercetării artistice din România (validarea și /sau invalidarea ipotezelor de cercetare inițiale)

Ipoteza 1 - Din datele analizate la nivel întregului univers al cercetării (n=128 lucrări de doctorat) ipoteza a fost confirmată, lucrările interdisciplinare din această categorie de cercetare fiind majoritare într-un procentaj de aproape 58%. Prin urmare, cadrul interdisciplinar facilitează dezvoltarea cercetării artistice.

Ipoteza 2 - Încă de la început am definit specificul Cercetării Artistice și a Cercetării performative (ca subspecie a acesteia) ca fiind determinat de metoda artistică folosită. Astfel, am încadrat în aceste doua categorii de Art-Research toate lucrările care au respectat (într-o oarecare măsură) această cerință, indiferent dacă au folosit și alte metode de cercetare.

Astfel, din n=128 un procentaj de 15 a fost identificat ca utilizând metode artistice specifice în cuprinsul lucrării de doctorat, prin urmare ipoteza de lucru a fost confirmată, domeniul cercetării artistice fiind la început și în curs de cristalizare. ***Consideram ca 15% din total este un procentaj încurajator pentru cercetarea artistică, având în vedere noutatea domeniului.***

Am constatat, însă, diferențe semnificative între școli doctorale în privința folosirii acestor metode: Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu – 17% (unde n=6), Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca – 25% (n=24), Universitatea de Arte din Târgu Mureș – 10% (n=10), Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași – 12% (n=17) și Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „Ion Luca Caragiale din București (UNATC) – 13% (n=71). Prin urmare se constată o evoluție poralizată a domeniului cercetării artistice, un pol cu incidență mai ridicată a cercetării artistice (format din primele două școli doctorale) și unul cu o incidență mai scăzută (format din ultimele trei).

Totodată, în cazul UNATC, unde am analizat două domenii de cercetare, am constatat o incidență polarizată din perspectiva prezentului criteriu de analiză; astfel, din total lucrări ce folosesc metode artistice (din categoriile Cercetare Artistică și Cercetare Performativă), 13% provin din domeniul Cinematografie și Media și 87% din domeniul Teatru și Artele Spectacolului.

Prin urmare, am reanalizat distribuția celor doi poli prin eliminarea lucrărilor din domeniul Cinematografie și Media, care au un caracter singular (fiind exclusiv prezente la UNATC) și având o incidență a cercetării artistice semnificativ mai redusă. Astfel, doar pe domeniul Teatru și Artele Spectacolului, în polul cu incidență mai ridicată se regăsesc: Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu – 17% (unde n=6), Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „Ion Luca Caragiale din București (UNATC) – 20% (n=40). Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca – 25% (n=24), iar în polul cu incidență mai scăzută Universitatea de Arte din Târgu Mureș – 10% (n=10) și Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași – 12% (n=17).

Ipoteza 3 - În funcție de cele 6 tipuri de cercetare stabilite și utilizate prin Instrumentul de cercetare ad-hoc construit B, am stabilit că lucrările încadrate în tipul a) și b) sunt preponderent aplecate spre practică și spre cercetare de tip „cum”, iar lucrările încadrate în tipurile c)-f) sunt înclinate preponderent spre teorie și cercetare des tip „despre.” Prin urmare, a rezultat următoare distribuție, **fiind enunțat procentul în care lucrările înclină către latura teoretică:**

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (unde n=6) – 33%, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (n=24), 37%, Universitatea de Arte din Târgu Mureș (n=10) – 60%, Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași (n=17) – 65% și Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „Ion Luca Caragiale din București (UNATC) (n=71) – 53%. Prin urmare se conturează un pol în care predomină lucrările preponderent aplicate, înclinate spre cercetare de tip „cum”, format din primele două și un pol în care predomină lucrările preponderent teoretice, înclinate spre cercetare de tip „despre”, ultimele trei.

În cazul UNATC am constat, ca și la ipoteza de cercetare anterioară, existența unei incidente polarizate între cele două domenii, din total lucrări teoretice (în înțelesul de mai sus) 63% fiind din domeniul Cinematografie și Media versus 37% din domeniul Teatru și Artele Spectacolului. Aplicând regula expusă la dezbateră ipotezei de lucru b), am reanalizat datele exclusiv din perspectiva domeniului Teatru și Artele Spectacolului, rezultând următoarea distribuție: polul înclinat spre latura teoretică este format din Universitatea de Arte din Târgu Mureș (n=10) – 60%, Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași (n=17) – 65%, iar cel preponderent aplicat este reprezentat de Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (unde n=6) – 33%, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (n=24), 37% și Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „Ion Luca Caragiale” din București (UNATC) (n=40) – 35%.

Ipoteza 4 - În urma analizei, a reieșit următorul profil per școală doctorală, relevant fiind procentajul care conferă un caracter structurat mai articulat al formei lucrărilor de doctorat: Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „Ion Luca Caragiale” din București (UNATC) (n=71) – 9%, Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași (n=17) – 12%, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (unde n=6) – 17%, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (n=24), 38%, Universitatea de Arte din Târgu Mureș (n=10) – 50%. Prin urmare distingem un pol unde predomină caracterul difuz, reprezentat de primele trei școli doctorale și un pol unde predomină caracterul mai articulat, reprezentat de ultimele două. În acest caz am constatat că, în cazul UNATC, nu există nicio diferență de abordare în privința criteriului dihotomic articulat – difuz în funcție de domeniul Teatru și Artele Spectacolului, versus Cinematografie și Media, acestea fiind perfect echilibrate (50% versus 50%).

Pentru măsurarea gradului de cristalizare a cercetării artistice la nivelul școlilor doctorale am considerat relevantă încadrarea viziunii polarizate a acestora în funcție de cele trei criterii analizate: 1. Măsura în care este folosită metoda de cercetare artistică (relevată mai sus), 2. Măsura în care sunt preferate lucrările orientate către cercetarea de tip „despre”, preponderent teoretice versus lucrările care relevă o perspectivă mai aplicată, unde predomină cercetarea de tip „cum” și 3. Măsura în care lucrările de doctorat integrează rigorile științifice / cerințele de structură minimale (ipoteze, metodologie, rezultate), mai accentuat / articulat versus mai difuz; precizăm că nu am emis judecăți de valoare asupra conținutului, operând doar cu evaluări strict referitoare la formă – ce urmează să fie dezbătute în cele ce urmează.

Cumulând criteriile anteenunțate pentru determinarea gradului de cristalizare a cercetării artistice „mai ridicată” versus „mai scăzut”, în funcție de includerea sau excluderea domeniului Cinematografie și Media din cadrul UNATC, se relevă următoarea alternativă polarizată:

Prima variantă (în care luăm în calcul întregul univers al cercetării) ne relevă următoarea ierarhie pentru polul în care prevalează un grad de cristalizare a cercetării artistice „mai ridicat”: Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (3 din 3 evaluări pentru încadrare) și Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (2 din 3 evaluări pentru încadrare). Polul în care prevalează un grad de cristalizare a cercetării artistice „mai scăzut” este format din Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași (3/3 evaluări) și Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „Ion Luca Caragiale” din București (UNATC) (3/3 evaluări), urmate de Universitatea de Arte din Târgu Mureș (2/3 evaluări).

A doua variantă (în care luăm în calcul exclusiv domeniul Teatru și Artele Spectacolului, prin urmare excludem domeniul Cinematografie și Media din UNATC) ne prezintă o ușoară modificare a celor doi poli, prin trecerea UNATC în polul în care prevalează un grad de cristalizare a cercetării artistice „mai ridicat” (2/3 evaluări).

Bibliografie

Volume

1. Abraham-Frois, Gilbert, *Economia politică*, Editura Humanitas, București, 1998
2. Adams, John, Bacon, Jane și Thynne, Lizzie, *Peer Review and Criteria: A Discussion*, în Ludivine Allegue *et. alli*, *Practice-as-Research in Performance and Screen*, Palgrave Macmillan, 2009, pp. 98–110
3. Allegue, Ludivine, Jones, Simon, Kershaw, Baz și Piccini, Angela, *Practice-as-Research in Performance and Screen*, Palgrave Macmillan, 2009
4. Aristotel, *Etica Nicomahică*, trad. Traian Brăileanu, Ed. Antet, București, 2012
5. Balkema, A. and Slager, H., *Artistic Research*, Lier en Boog Series of Philosophy of Art and Art Theory, Amsterdam: Rodopi, 2004
6. Barone, Tom și Eisner, Eliot, *Arts Based Research*, Sage Publications, 2011
7. Berceanu, I. Alexandru, *Cercetarea artistică – practici și metode*, Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 2023
8. Bourriaud, Nicolas, *Relational Aesthetics*, Le Presses du Reel, 2012
9. Boudon, Raymond, *Efecte perverse și ordinea socială*, Eurosong&Book, București, 1998
10. Boureanu, Alexandru, *Despre imanența teatrului – O cercetare interdisciplinară*, Ed. Universitaria, Craiova, 2020
11. Boureanu, Alexandru, *Studii privind statutul artistului*, Ed. Universitaria, Craiova, 2012
12. Biggs, Simon, *New Media: The `First Word` in Art?* în Smith, Havel și Dean, T. Roger, *Practice-led Research, Research-led Practice in the Creative Arts*, Edinburgh University Press, 2009
13. Brown, T., Bodmer, W., *The common language of research*, în Bennett, D. J. și Jennings, R. C. (Eds.), *Successful Science Communication: Telling It Like It Is*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011, pp. 77–89
14. Butt, Danny, *Artistic Research in The Future Academy*, Goldsmith College, University of London, 2017
15. Chelcea, Septimiu, *Cum să redactăm – o lucrare de diplomă, o teză de doctorat, un articol științific în domeniul științelor socioumane*, Ed. comunicare.ro, București, 2003
16. Chelcea, Septimiu, *Tehnici de cercetare sociologică*, Editura Comunicare, București, 2001
17. Collier, Andrew, *Critical Realism: An Introduction to Roy Bhaskar's Philosophy*, Verso, 1994
18. Coteanu, Ion (coord.), *et alli, Mic dicționar academic*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2010
19. Creswell, W. John, *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*, Fifth ed., University of Nebraska, 2014

20. Crotty, Michael, *The foundations of social research: meaning and perspective in the research process*, Sage Publications, 1998
21. Diamond, J. Collapse, *How Societies Choose to Fail or Succeed*, New York, Viking, 2005
22. Dines, S. Hedge, ed., *Essay on Research Methodology*, Ed. Springer, 2015
23. Durkheim, Émile, *Regulile metodei sociologice*, Ed. Științifică, Buc. 1974
24. Duxbury, Lesley, Grierson, Elizabeth M., Waite, Dianne, *Thinking Through Practice – Art as Research in The Academy*, RMIT Publishig, 2007
25. Eco, Umberto, *Cum se face o teză de licență*, trad. George Popescu, Polirom, Iași, 2020
26. Eisner, W. Elliot, *The Arts and The Creation of Mind*, Yale University Press, 2004
27. Enescu, Gheorghe, *Dicționar de logică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985
28. Einstein, Albert, *Out of My Later Years: The Scientist, Philosopher, and Man Portayed Through His Own Words*, Castle Book, 2005
29. Finnegan, Routh, *Oral Traditions and The Verbal Arts – A Guide to Research Practices*, Ed. Routlege, London and NewYork, 2005
30. Fischer-Lichte, E., *The Transformative Power of Performance*, Routledge, London, 2008
31. Frayling, Christopher, *Research in Art and Design*, Vol. 1, Nr. 1, Royal College of Art Research Papers, 1993/4
32. Frayling, Christophe, et alli, *Practice-based Doctorates in Creative and Performing Arts and Design*, London: UKCGE, 1997
33. Gibbons, M., Nowonty, H. et alli, *The New Production of Knowledge: The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*, London: Sage Publications, 1994
34. Given, M. Lisa, (coord.), et. alli, *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods*, Sage Publications, 2008
35. Graeme, Sullivan, *The Purpose and Place of Practice-led Research* în Smith, Havel și Roger, T. Dean, *Practice-led Research, Research-led Practice in the Creative Arts*, Edinburgh University Press, 2009
36. Hannula, Mika, *Artistic research methodology: narrative, power and the public*, Peter Lang, New York, 2014
37. Iluț, Petre, *Abordarea calitativă a socioumanului*, Ed. Polirom, Iași, 1997
38. Jones, Kip, *Performative Social Science*, International Encyclopedia of Communication Research Methods, Wiley-Blackwell, 2017
39. Kagan, Jerome, *The Three Cultures: Natural Sciences, Social Sciences, and the Humanities in the 21st Century*, Cambridge University Press, 2009
40. Kuhn, Thomas, *Structura revoluțiilor științifice*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976

41. Leay, Patricia, *Research Design – Quantitative, Qualitative, Mixed Methods, Art-Based, and Community-Based Participatory Research Approaches*, The Guilfor Press, 2017
42. Lloyd, Elisabeth, *Feyerabend, Mill, and Pluralism, Philosophy of Science*, vol. 64, The University of Chicago Press, 1997, p. 397
43. Lucaci, Liviu, *Nașterea actorului*, UNATC PRESS, București, 2017
44. Macionis, John *et. alli*, *Sociology*, Ed. Pearson, Toronto, 2011
45. Macrea, D., Petrovici, L., Rosetti, AL, *et alli*, *Dicționarul limbii române literare contemporane*, Editura Academiei RPR, București, 1957
46. Marcu, Florin, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Editura Saeculum, București, 2000
47. Marsden, Richard, *The Nature of Capital: Marx after Foucault*, Routlegde, 2005
48. Martin, R.R., George, *Cântec de gheață și foc*, Ed. Nemira, București, 1996-2011
49. McClelland, David, *Assessing human motivation*, General Learning Press, 1971
50. McNiff, Shaun, Shaun McNiff, Danny But si Wey, J, *Art as research – opportunities and challanges*, Intellect Ltd, 2013
51. Mulcahy, Rita, *PMP Exam Prep*, RMI Publications, Inc, USA, 2018
52. Mottram, Judith, *Asking Questions of Art: Higher Education, Research and Creative Practice*, în Smith, Havel și Dean, T. Roger, *Practice-led Research, Research-led Practice in the Creative Arts*, Edinburgh University Press, 2009, pp. 229 - 251
53. Nelson, Robin, *Practice as Research in The Arts – Principles, Protocols, Pedagogies, Resistences*, Palgrave Macmilan, 2013
54. Pavis, Patrice, *Theatre Studies and Interdisciplinarity*, Ed. Theatre Research International, 2001
55. Popper, Karl, *Conjectures and Refutations – The Growt of Scientific Knowledge*, New York London Publishers, 1962
56. Popa, Marcel, Sănciulescu, D, Alexandru, Florin-Matei, *et. alli*, *Dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedica, București, 1993 – 2009
57. Project Management Institute, *A guide to the project management body of knowledge (PMPBOK guide)*, Published by Project Management Institute, USA, 2017
58. Russell, Bernard H., *Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approach*, AltaMira Press, Walnut Creek, 1995
59. Savin-Baggen, Maggi și Wimpenny, Katherine, *A Practical Guide to Arts-related Research*, Sense Publishers, 2014
60. Sayer, Andrew, *Method in Social Science: A Realist Approach*, Routlegde, 1992
61. Seche, Mircea și Luiza *Dicționar de sinonime*, Editura Litera Internațional, București, 2002
62. Smith, Havel și Dean, T. Roger, *Practice-led Research, Research-led Practice in the Creative Arts*, Edinburgh University Press, 2009

63. Snyder, H., *Literature review as a research methodology: An overview and guidelines*, 2019
64. Stahl, Henri H., *Teoria și practica investigațiilor sociale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1974
65. Taylor, Diana, *The Archive and the Repertoire, Performing Cultural Memory in the Americas*, John Hope Franklin Ceter Book, 2003
66. Toynbee, Arnold J., *Studiu asupra istoriei*, Ed. Humanitas, București, 1998
67. Vasilescu, Razvan Ioan, *Note nepublicate*, 2019

Periodice

1. Bridle, H., *Following Up on Interdisciplinary Encounters: Benefits for Early Career Researchers*. *European Review*, 26(S2), Cambridge University Press, 2018, pp. 6 – 20.
2. Brown, Bruce., *Interdisciplinary Research*, *European Review*, 26(S2), Cambridge University Press, 2018, pp. 21 – 29
3. Chilton, G. *et. alli*, *Towards an aesthetic intersubjective paradigm for art based research - An art therapy perspective*, *UNESCO Observatory Multidisciplinary Journal in the Arts*, 5(1), 2015
4. Croft, John, *Composition is not research*, *TEMPO*, Vol. 69 (No 272), Cambridge University Press, 2015, pp. 6 – 11
5. Croft, John, *Composition, Research and Ways of Talking*, *Tempo*, Vol. 70 (No 275), Cambridge University Press, 2016, pp. 71-77
6. De Groof, J., *On the 'Innovative University'. A few Challenging Reflections*, *European Review*, 26(S1), Cambridge University Press, 2018, pp. 114-123
7. Dong, A., *The known and unknowns in research în Artificial Intelligence for Engineering Design, Analysis and Manufacturing*, Cambridge University Press, 2012
8. Elmqvist, T., Bai, X., *et. alli*, *Urban Planet, Knowledge towards Sustainable Cities*, Cambridge University Press, 2018
9. Engwall, L., *Structural Conditions for Interdisciplinarity*, *European Review*, 26(S2), Cambridge University Press, 2018, pp. 30 – 40
10. Frantzeskaki, C. Griffith, D. Maddox, T. McPhearson, *et allii*, *Urban Planet: Knowledge towards Sustainable Cities*, Cambridge, Cambridge University Press, 2018, pp. 391-393
11. Frayling, Christopher, *Research in Art and Design*, Vol. 1, No 1, Royal College of Art Research Papers, London, 1993/4
12. George, S., Vassar, S. D., Norris, K., Coleman, B., Gonzalez, C., Ishimori, M., Morris, D. A., *et alli*, (2019), *Researcher perspectives on embedding community stakeholders în T1–T2 research: A potential new model for full-spectrum translational research*, *Journal of Clinical and Translational Science*, 3(2-3), Cambridge University Press, pp. 120–124

13. Goldiger, D et. alli, *The poverty of embodied cognition*, Psychonomic Bulletin & Review, vol. 23, 2016
14. Gombrich, Carl, *Implementing Interdisciplinary Curricula: Some Philosophical and Practical Remarks*, European Review, 26(S2), Cambridge University Press, 2018, pp. 41-54
15. Krull, W, *Welcome Remarks at the Conference on University Governance: Impeding or Facilitating Creativity?*, Herrenhausen Palace, Hanover, Germany, 29–30 September 2016. European Review, 26(S1), Cambridge University Press, 2018, pp. 6 - 10
16. Leahey, E., *The Perks and Perils of Interdisciplinary Research*, European Review, 26(S2), Cambridge University Press, 2018, pp. 55 - 67.
17. Lester, Tod., *The False Distinctions of Socially Engaged Art and Art* în T. Elmqvist, X. Bai, et. alli, *Urban Planet, Knowledge towards Sustainable Cities*, Cambridge University Press, 2018, pp. 391 - 393
18. Mittelstrass, Jurgen, *The Order of Knowledge: From Disciplinarity to Transdisciplinarity and Back*, European Review, 26(S2), Cambridge University Press, 2018, pp. 68 - 75
19. Muzur, Amir, *Interdisciplinarity as a State of Mind: How Can Individuals and Societies Reach It?*, European Review, 26(S2), Cambridge University Press, 2018, pp. 76-84.
20. Reeves, Camden, *Composition, Research and Pseudo-Science: A Response to John Croft*, Tempo, Vol. 70 (No 275), Cambridge University Press, 2016, pp. 50 - 59
21. Wang, N., *Introduction: Humanities versus Sciences?*, European Review, 26(2), 229–232. Cambridge University Press, 2018, pp. 229 - 232
22. Wesseling, Henk, *History: science or art?*, European Review, Vol.6, No. 3, Cambridge University Press, 1998, pp. 265 - 267
23. Winiwarter, Verena, *The Other Kind of Research: On the Ambivalent Ties between Disciplinary, Multi-, Inter- and Transdisciplinary Scholarship*, European Review, 26(S2), Cambridge University Press, 2018, pp. 85-98.

Web

1. Academia Română, Institutul de lingvistică Iorgu Iordan, *Dicționar explicativ al limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2009,
<https://dexonline.ro/intrare/neopozitivism/37323> (accesat 31.03.2022)
<https://dexonline.ro/definitie-dex09/metafizica> (accesat 31.03.2022)
2. Bergdorff, Hank, *Artistic research within the fields of science*, ESMUC, 2002,
<https://www.esmuc.cat/wp-content/uploads/2022/02/Artistic-research-within-the-fields-of-science-.pdf> (accesat 01.06.2022) (trad. autor)

3. Bergdorff, Henk, *The debate on research in the arts*, Bergen, Kunsthøgskolen, 2006
https://konst.gu.se/digitalAssets/1322/1322713_the_debate_on_research_in_the_arts.pdf
(accesat 01.05.2019)
4. Bishop, Claire, *Antagonism and Relational Aesthetics*, V110, MIT Press, 2004, pp. 51-79
<https://www.jstor.org/stable/3397557> (accesat 06.08.2022)
5. Carcea, Ioana, et. alli, *STAD, Cererea de finanțare*, 2018 (document din arhiva electronică privată a UNATC) (accesat 15.12.2023)
6. Caduff, Corina și Walchli, Tan (coord.), *Artistic research and Literature*, Wilhelm Fink Verlag, 2019
<https://core.ac.uk/download/pdf/231203291.pdf> (accesat 30.05.2022)
7. Choi, B.C., Pak, A.W., *Multidisciplinarity, interdisciplinarity and transdisciplinarity in health research, services, education and policy: 1. Definitions, objectives, and evidence of effectiveness*, Clin Invest Med, 2006, pp. 351–364, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17330451/>
(accesat pe 01.04.2020)
8. Clowney, David, *A Third System of the Arts? An Exploration of Some Ideas from Larry Shiner's The Invention of Art: A Cultural History*, Contemporary Aesthetics, V6, 2008
<https://core.ac.uk/download/pdf/214678614.pdf> (accesat 10.08.2023)
9. Cooper, David E., *Review on Voodoo and the monster of science*, Times Higher Education Supplement, 2000, <https://www.timeshighereducation.com/books/voodoo-and-the-monster-of-science/156973.article?storyCode=156973§ioncode=39> (accesat 20.06.2021)
10. Cobb, Chris, *Features | Touch - Relational Art from the 1990's to Now*, Stretcher.org, 2002,
https://www.stretcher.org/features/touch_-_relational_art_from_the_1990s_to_now/ (accesat 19.09.2022)
11. Damianisch, Alexander, *Poetics of Understanding: Language Arts and Artistic Research* în Corina și Walchli, Tan (coord.), *Artistic research and Literature*, pp. 135 - 144, Wilhelm Fink Verlag, 2019, <https://core.ac.uk/download/pdf/231203291.pdf> (accesat 30.05.2022) (trad. autor)
12. Deleuze, Gilles și Guattari, Felix, *Kafka: Toward a Minor Literature*, University of Minnesota Press, 2003, https://iberian-connections.yale.edu/wp-content/uploads/2020/02/Kafka-Toward-a-Minor-Literature-by-Gilles-Deleuze-Felix-Guattari-z-lib.org_.pdf (accesat 26.06.2023)
13. Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Pafnuty-Lvovich-Chebyshev>
(accesat 06.09.2022)
14. Eminescu, Mihai, *La Steaua*, <https://www.versuri.ro/w/p517> (accesat 28.12.2023)
15. Ganry, Jacky, *Editorial in Fruits*, vol. 66, Cirad/EDP Sciences, 2011, pp. 305–306
<https://www.pubhort.org/fruits/2011/05/fruits110032.htm> (accesat 01.08.2022)
16. Gibson, Ian (coord.) et. alli, *Research Assessment Exercise: a re-assessment*, House of Commons

- Science and Technology Committee, The Stationery Office Limited, London, 2004
<https://publications.parliament.uk/pa/cm200304/cmselect/cmsctech/586/586.pdf>
 (accesat 03.09.2023)
17. Graber, David, *Roy Bhaskar obituary / Philosophy*, The Guardian, 2014, <http://revolutionary-socialism.com/wp-content/uploads/2015/06/rs-graeber-Roy-Bhaskar-obituary.pdf>
 (accesat 01.01.2022)
 18. Hayes, Christa-Maria Lerm, *Minor Literature in and of Artistic Research în Caduff*, Corina și Walchli, Tan (coord.), *Artistic research and Literature*, Wilhelm Fink Verlag, 2019, pp. 47-62
<https://core.ac.uk/download/pdf/231203291.pdf> (accesat 30.05.2022)
 19. Institute of Medicine - <https://ictr.wisc.edu/what-are-the-t0-to-t4-research-classifications/>
 (accesat în 03 aprilie 2020)
 20. Kahler, Taibi, *Process Communication Model*, 2001,
<https://processcommunicationmodel.com/pcm-origins/> (accesat 12.11.2022)
 21. Klein, Julien, *What is artistic research?*, *Gegenworte* 23, Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities, 2010, p. 1, <https://www.researchcatalogue.net/view/15292/15293>,
 (accesat 01.06.2019)
 22. Law, J. & Urry, J., *Enacting the Social, Economy and Society*, 2004,
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0308514042000225716> (accesat 01.06.2022)
 23. Macedonski, Alexandru, *Noapte de decembrie*, <https://Versuri.ro/w/nk17> (accesat pe 3 aprilie 2020)
 24. Malpas, Jeff, *Holism, Realism and Truth: How to be an Anti-relativist and Not Give Up on Heidegger (or Davidson) – A Response to Christopher Norris*, University of Tasmania,
<https://jeffmalpas.com/wp-content/uploads/Holism-Realism-and-Truth.pdf> (accesat 31.03.2023)
 25. Meek Lange, Margaret, Progress, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Ed. Spring 2011,
<https://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/progress>, (accesat 31.03.2022)
 26. Miroiu, Mihaela, *Opinii*, 2024,
<https://www.facebook.com/share/p/ykmcmZ9FfG4TDkmK/?mibextid=WC7FNe>,
 (accesat 14.05.2024)
 27. Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD, *Frascati Manual*, OECD Publishing, 2015, p. 44, https://read.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/frascati-manual-2015_9789264239012-en#page46 (accesat 01.04.2019)
 28. Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD, *Glossary of Statistical Terms*, OECD Publishing, 2013, <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2312> (accesat 01.05.2019)

29. Pace, Ian, *Composition and Performance Can Be, and Often Have Been, Research*, Tempo 70 (No 275), Cambridge University Press, 2016, pp. 60 – 70, <https://www.researchgate.net/publication/286413463> (accesat 22.03.2021)
30. H. Pinnock *et alli*, *Standards for Reporting Implementation Studies: the StaRI checklist for completion*, BMJ Open, 2017, <https://bmjopen.bmj.com/content/7/4/e013318.full?ijkey=vv4LKZxc25YcLJv&keytype=ref>, (accesat 01.09.2023)
31. Rorty, Richard, *Pragmatism, Relativism and Irrationalism*, American Philosophical Association in Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association, Vol. 53, No. 6, 1980, [https://sites.pitt.edu/~rbrandom/Courses/Antirepresentationalism%20\(2020\)/Texts/Rorty%20Pragmatism%20Relativism%20and%20Irrationalism.pdf](https://sites.pitt.edu/~rbrandom/Courses/Antirepresentationalism%20(2020)/Texts/Rorty%20Pragmatism%20Relativism%20and%20Irrationalism.pdf) (accesat 20.01.2023)
32. Săvoiu, Gheorghe, Vasile, Dinu și Tăchiciu, Laurențiu, *Abordarea inter-, trans- și cros- și multidisciplinară în educația universitară în domeniul administrării afacerilor, în Priorități contemporane le educației în domeniul afacerilor*, vol. XVI, nr. 37, august 2014 , https://www.amfiteatruconomic.ro/temp/Articol_1307.pdf (accesat în 31 martie 2020)
33. Sousa, J., Felipe, *Metatheories in research: positivism, postmodernism, and critical realism*, SSRN, 2010, <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php> (trad. autor)
34. Tracy, J. Sarah, *How to evaluate excellence in arts based research*, Funding Insight Publishing, 2016, <https://helenkara.com/2017/08/31/how-to-evaluate-excellence-in-arts-based-research/>
35. Zaman Gheorghe și Goschin Zizi, *Multidisciplinarity, Interdisciplinarity and Transdisciplinarity: Theoretical Approaches and Implications for the Strategy of Post-Crisis Sustainable Development, Theoretical and Applied Economics*, Volume XVII, No. 12 (553), 2010, pp. 5-20, <http://store.ectap.ro/articole/532.pdf> (accesat pe 01 aprilie 2020)

Acronime

AI – Artificial Intelligence

ABR sau AbR - Art-based Research / Cercetarea bazată pe artă

AHRC - UK Arts and Humanities Research Council / Consiliul de Cercetare în domeniile umaniste și arte din Marea Britanie

AR – Art-Research / Cercetarea în domeniul artistic

AR – Augmented Reality

C&D – cercetare&dezvoltare

COR - Codul Ocupațiilor din România

EAR - Extrinsic Art-Research / Cercetarea extrinsecă în domeniul artistic

ESCO – European Standard Classification of Occupations

FORD – Fields of Research and Development (Domeniile de Cercetare și Dezvoltare)

HERD - Higher Education Expenditure on R&D – Cheltuielile de cercetare și dezvoltare experimentală din educația universitară

IAR – Intrinsic Art-Research / Cercetarea intrinsecă în domeniul artistic

ICCJ – Înalta Curte de Casație și Justiție

IOM – Institute of Medicine

ISCED – Clasificarea Internațională Standard a Educației

ISCO – International Standard Classification of Occupations,

MR – Mixed Realities

NMA – New Media Art /

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizația pentru Dezvoltare și Cooperare Economică)

OPM - Organizational Project Management

PSS – Performative Social Science / Știința socială performativă

PMO - Project Management Office (echivalent UIP)

RAE- Research Assessment Exercise

R&D – Research&Development (C&D – Cercetare&Dezvoltare)

REF - Research Excellence Framework

UIP – Unitatea de implementare proiecte

UNESCO - Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură

VR – Virtual Reality

QR – Quality Research

WBS – Work Breaking Structure / Planul de activități

WP – Work Package / Pachet de lucru